

ance of “capitalism” from social movement studies, Jeff Goodwin and Gabriel Hetland convincingly demonstrate its relevance because of, for instance, its impact on the formation of collective identities and solidarities. They illustrate this by taking the LGBT movement as a “paradigmatic example of a new social movement.”

The second part of this volume contains a number of case studies that shed light on the dynamics of social movements. These include studies of the formation of the Chinese labor movement in the 1930s and 1940s, rural protest in the Indian Narmada Valley, recent insurgencies in Chiapas and Oaxaca in Mexico and urban protests in post-Apartheid South Africa.

In the third part, the contributions provide a historical-comparative perspective by discussing such cases as right-wing mobilizations in the 18th and 19th century in France, Spain and the US, the 1857 revolt in India, and the pan-Africanist revolts through the work of the Trinidadian Marxist historian C.L.R. James (1901-89).

The role of culture and language in social movements is a recurring theme that is probably of particular interest to the readers of this journal. This role is mainly discussed in reference to the work of the British Marxist historian E.P. Thompson. Thus Laurence Cox defines social movement as “class in the active sense,” as it is shaped by the experiences (inherited or shared) of a group of people who articulate the identity of their interests as between themselves and in opposition to others. Paul Blackledge refines the Thompsonian notion of “experience” as a mediating process between reality and consciousness. Using the ideas of the philosopher Mikhail Bakhtin and the linguist Valentin Voloshinov, he provides a perspective on the relationship between consciousness and language, which avoids both economic reductionism and the idealism of the “linguistic turn” in historiography.

As the discussion above illustrates, this voluminous collection covers a wide range of themes, regions and periods. In some places this tends to create a somewhat chaotic impression, but it doesn't become dominant. This collection is definitely the best starting point for anyone interested to discover what the rich intellectual tradition of Marxism has to say about social movements, past and present.

Peyman Jafari

International Institute of Social History

Pit Dehing, *Geld in Amsterdam: Wisselbank en wisselkoersen, 1650-1725* (Hilversum: Verloren, 2012) 488 p. ISBN 978-90-8704-311-7

In een interview over de Nederlandse Gouden Eeuw wijst historicus Simon Schama op de instellingen uit die periode waarover de wereld in 2008 had moeten beschikken om de financiële crisis te vermijden. 'Daaronder valt de Amsterdamse Wisselbank die Schama opmerkelijk noemt: het ging om een bank, opgericht in 1609, die het betalingsverkeer in de buitenlandse handel moest vergemakkelijken en waarvan de deposito's gegarandeerd werden en waardeverlozen waren. Het was een institutie dat vertrouwen inboezemde.

1. <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2841615/2011/07/02/17de-eeuws-Holland-zo-moet-het.dhtml>

Het is deze Wisselbank en haar al dan niet efficiënte rol die centraal staan in Pit Dehing's *Geld in Amsterdam: Wisselbank en wisselkoersen, 1650-1725*. De Wisselbank is geen onbekende in de Nederlandse historiografie; historici als Israel, de Vries en van der Woude wezen reeds op de bijdrage van de Wisselbank aan het betalingsverkeer. De Wisselbank zou zelf echter nauwelijks impact gehad hebben op het monetair beleid of op de veranderingen in de geldhoeveelheid. Dehing's centrale vragen gaan precies over of de Wisselbank een oplossing bood voor de monetaire problemen in zeventiende- en achttiende-eeuws Amsterdam. Een andere vraag betreft het effect de operaties van de bank hadden op de Amsterdamse wisselmarkt en -koersen.

Het waren vooral kooplieden die het Amsterdamse stadsbestuur aanzetten tot de oprichting van de bank. Zij ontvingen teveel geld van slechte kwaliteit uit het buitenland voor hun goederenexporten terwijl ze zelf maar moeilijk aan contant geld van goede kwaliteit konden komen. Bovendien was het geld onstabiel – de waarde ervan fluctueerde – onder meer door devaluaties. De Wisselbank loste dat probleem op door kooplieden toe te laten geld op rekeningen te storten die uitgedrukt werden in waardevaste bankgulden. Deze bankgulden konden de kooplieden dan eenvoudig overschrijven naar andere rekeningen of afhalen in de vorm van hoogwaardige gouden en zilveren munten. Wisselbrieven moesten eveneens via de Wisselbank passeren. Als gevolg daarvan kreeg de stedelijke overheid via de Wisselbank een instrument in handen voor een eigen muntpolitiek. Dat beleid was gericht op het stabiliseren van de waarde van het in de bank gedeponeerde geld en op een volledige liquiditeit. Het recept van de Wisselbank was niet nieuw; Amsterdam vormde de Wisselbank naar het voorbeeld van de Venetiaanse Banco della Piazza di Rialto.

Het boek valt uiteen in twee delen, één over de geldhoeveelheid van de bank en een tweede deel over de Amsterdamse wisselkoersen. Nadat in het eerste hoofdstuk de historiografie, de vraagstelling, de bronnen en methodologie verduidelijkt werden, volgt dan de schets van de setting, de economische dynamiek van Amsterdam en Holland in de zeventiende en achttiende eeuw. Hoofdstuk drie doet de ontstaansgeschiedenis en organisatie van de bank uit de doeken. Cruciaal is hier de hinderpaal van de verbrokkeling van monetaire bevoegdheden over de verschillende Nederlandse bestuursechelons. De verwevenheid van de Amsterdamse politiek en economie komt mooi tot zijn recht in de studie van de carrière van de bankbeambten. Zelfs het bankgebouw zelf wordt besproken. Een sappige passage over de brand die het oude stadhuis – waar de Wisselbank oorspronkelijk gevestigd was – in de as legde inclusief. Een deel van de gemunte metaalvoorraad smolt door de hevige brand in zilverklompen die moesten uitgegraven worden “als uit de Mijnen van Peru” (p. 84). Ook de materialiteit van financiële geschiedenis in overschrijfbriefjes en beeldende bronnen blijft hier niet achterwege. In het volgende hoofdstuk staan de cruciale innovaties van de Wisselbank centraal: de bankgulden en de receptis, een ontvangstbewijs van gestort geld. Vervolgens komen de rekeninghouders en hun transacties en de munt- en muntmetaal- en -verkoop door de bank aan bod. Die rekeninghouders waren meestal de “usual suspects” van de Amsterdamse commerciële en financiële wereld: prominente Amsterdamse kooplieden als Jan de Neufville maar ook agenten van buitenlandse staatshoofden en overheden, personeel van de *voc* en de *wic* en tot slot heel wat private kassiers. Deze laatste financiële intermediairs werden dus niet uit de markt gewipt door de Wisselbank. Dehing berekende dat de Wisselbank in de zeventiende eeuw 88 % van de tegoeden van rekeninghouders dekte met edelmetaal; een eeuw later was dat nog 80 %. Bovendien was de Wisselbank een toevluchtsoord tegen instaa-

biele prijzen. Een laatste belangrijke vaststelling van dit hoofdstuk is de grote vraag naar edelmetaal die de voc genereerde voor haar handel in Azië, een vraag die door de Wisselbank beantwoord werd. Hoofdstuk zes behandelt het financiële risicobeheer van de bank en haar balans. Hoewel de bank in principe volledig liquide moest zijn (de totale deposito's moesten gelijk zijn aan de hoeveelheid edelmetaal in haar kluizen), werd er toch wat "gebankierd" met edelmetaal en de winsten die de bank draaide. Ze deed dat bijvoorbeeld in leningen aan de voc en de stad Amsterdam. De bank probeerde ook grotere omzetten en dus grotere inkomsten te realiseren en dit ten voordele van haar meester, de stad Amsterdam.

In het volgende hoofdstuk (en het tweede deel van het boek) staat de wisselmarkt centraal en wordt de relatie tussen de omvang van de metaalvoorraden in de Wisselbankkluizen en de evolutie van de Amsterdamse wisselkoersen bekeken. Die wisselkoersen haalde Dehing uit een grote collectie prijscouranten en wisselkoersbriefjes. De liquiditeit van de Amsterdamse markt zorgde voor een relatief lage rente wat een comparatief voordeel opleverde voor Hollandse kooplieden. De relatie tussen wisselkoersen en metaalvoorraden wordt in het achtste hoofdstuk verder uitgespit: de geldhoeveelheden van de Wisselbank veroorzaakten onrustige kortetermijnvariaties in de Amsterdamse wisselkoers. Tot slot toont het negende hoofdstuk hoe de gulden steeds belangrijker werd als internationale valuta en hoe Amsterdam zich vrij snel opwierp als centrum van een omvangrijk internationaal betalingscentrum.

Geld in Amsterdam is een erg goed gedocumenteerd boek dat stevig is ingebed in de economische theorievorming, meteen zowel een sterkte als een zwakte. De tekst is soms taai en technisch waardoor niet-gespecialiseerde economisch-historici zouden kunnen afhaken. Wat helaas in de marge blijft van deze monografie over een belangrijke financiële instelling is de agency van individuen die mee vorm gaven aan de beslissingen en innovaties waartoe de Wisselbank aanleiding gaf. In hoeverre waren de commissarissen en andere figuren binnen de bank zich bewust van de effecten die ze teweeg konden brengen op de financiële markten? Hoe beoordeelden de klanten de werking van hun Wisselbank? Dat had meer uitgesproken behandeld mogen worden om het al dan niet revolutionaire karakter van de Wisselbank in de verf te zetten.

Jeroen Puttevils

Centrum voor Stadsgeschiedenis, Universiteit Antwerpen

M. Prak en J.L. van Zanden, *Nederland en het poldermodel, 1000-2000. De Economische en Sociale Geschiedenis van Nederland* (Amsterdam, Prometheus/Bert Bakker, 2013) 336 p. ISBN 978-90-3512780.

Sinds de jaren zeventig is het wetenschappelijk onderzoek over de Sociale en Economische Geschiedenis van Nederland, mede dankzij de studies van de auteurs, in een stroomversnelling geraakt. Het onderzoek genereerde tal van nieuwe inzichten, verspreid over talrijke publicaties. Het was dan ook een uitstekend idee van de auteurs die nieuwe visies te bundelen, er een synthese van te maken met toevoeging van een aantal eigen hypothesen. De auteurs zijn in hun opzet zeer goed geslaagd. Ze hebben een helder en oorspronkelijk overzicht geschetst van de sociale en economische ontwikkeling van Nederland tijdens het tweede millennium. Het boek is bovendien toegankelijk voor een ruim publiek: een niet geringe verdienste.